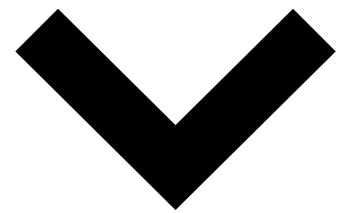

מרווה צמירה *Salvia lanigera* בן שיח מדברי (מרץ 2019)

כתבה: ערגה אלוני.

מרווה צמירה *Salvia lanigera* (שפתניים) הוא בן שיח מדברי (20-30 ס"מ) שמקורו הוא צפון מצרים וערב, והוא מרהיב בפריחתו הסגולה הבולטת למרחק.

מימין: הצמח בפריחה במישור החוף. באמצע: הצמח בנגב המערבי. משמאל: בדיונת חול מיוצבת בחוף, במרכז הארץ. תמונות ערגה אלוני ©

הצמח מעוצה בבסיסו, ושעיר באבריו. גבעוליו מצולעים ב4 פינות ומקנים לו מבנה מרובע. הגבעולים שרועים או זקופים, בעלי גוון ירוק ורוד, מכוסים שערות לבנות זקופות ורכות. השערות בלוטיות, המפרישות חומר דביק. תפקידן להקטין התנדפות מים מהצמח, ולכלוא ביניהן גרגירי חול שמוסעים ברוח. ללא הגנת השערות, נשחקים אברי הצמח בגרגירי החול והרקמות נפגעות.

מימין חלקו המעוצה של הצמח. משמאל: צבע הגבעול והשעירות. תמונות ערגה אלוני ©

העלים (5-7 ס"מ) פשוטים, נגדיים. שסועים עמוק לאונות. הפטוטרת שעירה, ופני הטרף נראה כמשטח מקומט משולבק במעין שלפוחיות וביניהן עורקים עמוקים. העורקים שעירים קלות. בצדו התחתון של הטרף השלפוחיות שקועות, והעורקים בהירים עבים ושעירים. ככל שעולים אל עמוד התפרחת אורך העלה מתקצר והוא לא שסוע.

מימין: עלה מבסיס הצמח. באמצע: צידו התחתון של העלה. משמאל: עלים שגדלו בבסיס התפרחת. תמונות: ערגה אלוני ©

הפרחים מסודרים בתפרחת שהיא אשכול. עמוד התפרחת ארוך (7-20 ס"מ), הפרחים מסודרים בדורים לאורך העמוד. 5-8 פרחים בדור. כל דור מלווה בבסיסו בעלי חפה קצרים. הגביע דמוי פעמון שעיר, לעיתים בעל גוון ירוק ארגמני. ארכו כ-1 ס"מ, מורכב מ-5 עלים מאוחים ו-5 שיניים בולטות. בשפתו העליונה 3 שיניים ובתחתונה 2 שיניים.

מימין: תפוחת אשכול. באמצע: הפרח נתון בגביע שעיר. משמאל: דורי הפרחים. תמונות: ערגה אלוני ©

הפרחים דו מיניים גדולים ובולטים. אורך פרח כ-2.5 ס"מ, מורכב מצינור (1.5 ס"מ) הנתון בחלקו בגביע, ומכותרת דו שפתנית. שפה עליונה נראית כקסדה כפופה. אונה תחתונה מפושקת בעלת שלוש אונות מעוגלות, המרכזית גדולה יותר.

אבקנים 2 ארוכים וגדולים, מוגנים בקסדת השפה העליונה יחד עם העלי. לכל אבקן לשכה אחת פורייה המייצרת אבקה. שני האבקנים פועלים כך, שכאשר ראש החרק נכנס לצינור הפרח, הוא דוחף את בסיסי הזיר שבצינור הפרח, ומפעיל עליו לחץ. הזיר יורד כמנוף ומאביק את גוף החרק.

מימין: שלב נקבי בפרח צעיר. באמצע: האבקנים בפרח. מבט אל תוך השפה העליונה. משמאל: אברי המין בשפה העליונה. תמונות: ערגה אלוני ©

השחלה עילית, עמוד העלי קשתי מסתיים בצלקת מפוצלת לשתיים דמוית לשון נחש. תחילה מוסתר העלי בקסדת הכותרת. כדי למנוע האבקה עצמית, מבשילים קודם האבקנים (פרוטאנדריה). לאחר הבשלתם, מתארך עמוד העלי ומבשילה השחלה. תוך התארכותו הוא מתכופף כקשת לכוון לוע הפרח. ומגיע כמעט עד לשפה התחתונה של הפרח. לאחר ההאבקה, הכותרת הצטמקת ונושרת.

שתי תמונות מימין: הבדלים באורך העלי בפרח. באמצע: הצלקת והמאבקים משמאל: צורת העלי והאבקנים לאחר שהוסרה השפה העליונה. תמונות: ערגה אלוני ©

האבקה נעשית ע"י חרקים, בעיקר דבורים. הפרחים בעלי נראות טובה ומייצרים צוף ואבקה. באזור החוף בעת הפריחה, התעופפו בין הצמחים הרבה דבורי דבש כשהן מבקרות את הפרחים. הפירות הן 2-4 פרודות המתפתחות בגביע. פרודה בשלה צבעה שחור היא מבשילה ומתנתקת מהגביע ע"י תנועת הגבעול.

מימין: דבורת דבש בפרח. משמאל גביעים בהם חבויות פרודות. משמאל: גביע פתוח ושתי פרודות בשלות. תמונות ערגה אלוני ©

מרווה צמירה היא צמח שבית גידולו ערבות ובמדבריות. היא נדדה מצפון אפריקה וערב אל אזור הנגב והצפינה אל חולות חוף הים. הצמח נפוץ בנגב הצפוני, ובחול ולס בנגב המערבי. באזור החוף בדרום הארץ ובמרכז, גדלה המרווה על חול או חמרה חולית יחד עם **רותם המדבר, שמשון סגלגל, מרסיה יפיפיה, ולענת המדבר, ואחרים**. יש אתרים שהיא מאכלסת כורכר שהתפורר.

מינים אחדים בסוג מרווה (לדוגמה: **מרווה רפואית** (שאינה צמח בר בארץ), **מרווה משולשת**) ידועים כאוצרים בתוכם חומרי מרפא המוכרים ביעילותם כמו: שמן אתרי, ציאנול וקמפור. העלים מכילים טאנינים דיטרפנים טריטרפנים, סטרואידים ופלבונים. חומרים אלה משמשים באטנובוטניקה, כמרגיעי מעיים, מחושי בטן, בעיות נשימה וכד'. **במרווה צמירה**

בודדו 12 מיני פלבונואידים (המוכרים כוויטמין P) המסונטזים ע"י צמחים כמטבולים משניים, ז"א אינם חיוניים מידית לצמח. כמו כן זוהו עוד 21 חומרים שונים שיכולים לשמש כחומרי מרפא. בצמחי **מרווה צמירה** בקפריסין, נמצאו וזוהו בשמן האתרי 67 מרכיבים כמו טימול המהווה 12.1%, חומצה הקסה דקנואית 6%, קרווקרולו-טיאג'ן 5.7%. השמן האתרי ידוע כאנטיאוקסידנט (נוגדי חימצון) ובעל פעילות מיקרוביאלית מוכחת. כמו כן נמצאו חומצה אוקסלית, וחומצה גלית.

המין הקרוב לה היא **מרווה מצויה** השכיחה בחבל הים תיכוני.

ספרות:

זהרי מ 1978 כל עולם הצמחים. עם עובד.

פינברון-דותן נ ודנין א 1991 המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים.

ויזל י ליטב אגמי מ 1974 צמחי חוף הים בישראל. אוניברסיטת ת"א.

שמידע א 2005 צמחי ישראל המדריך השלם לצמחים ופרחים בא"י. הוצאת מפה

קריספיל נ 1985 צמחי מרפא, מדריך שדה לצמחי המרפא של א"י. הוצאת דפוס המקור.

Hawas UW El-ansari MA 2006 Flavonoids and antimicrobial activity of *Salvia lanigera* Poire. JASMR, 1(2):159-167.

Tenore GC et al. 2011 Antimicrobial and Antioxidant properties of the essential oil of *Salvia lanigera* from Cyprus. Food Chem Toxi. 49 (1) pp 238-243.

=====
כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: אלוני ע 2019 מרווה צמירה *Salvia lanigera* בן שיח מדברי (מרץ 2019), פורחי

החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 6.

https://www.kalanit.org.il/salvia_lanigera_blooming